

Referanser: [UKM 07/22 En universell utformet kirke](#); [KM 07/23 Likeverdige tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken](#); [SKR 33/23 Handlingsplan for universell utforming i og av kirken](#)

Arkivsak: 22/00963-18

Likeverdige tilgjengelighet og tilhørighet - universell utforming av og i kirken - handlingsplan 2024-2027

Sammendrag

Denne saken følger opp Kirkemøtets vedtak i sak KM 07/23 *Likeverdige tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken*.

Handlingsplanen er satt opp etter punktene i Kirkemøtets vedtak (1 – 7).

Handlingsplanen beskriver tiltak som skal gjennomføres av Kirkerådet i løpet av en treårsperiode.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar følgende handlingsplan for treårsperioden 2024-2027 og ber om rapport når den er gjennomført.

Kirkerådet skal i perioden handlingsplanen gjelder for:

- 1.1. utarbeide rutiner for universell utforming og individuell tilrettelegging av rådsmøter på alle nivå i kirken.
- 1.2. implementere veileder for universell utforming av møter og arrangementer og andre tiltak som kan fremme representasjon av funksjonshemmede i hele kirken.
- 1.3. gjøre informasjon om og gjennomføring av kirkevalg tilgjengelig for alle.

- 2.1. kartlegge hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse opplever kirken.
- 2.2. innarbeide kompetansehevende tiltak om funksjonshemmedes rettigheter, universell utforming og individuell tilrettelegging i den helhetlige kompetansestrategien for trossamfunnet.
- 2.3. videreføre HEL-konferansen.
- 2.4. anerkjenne og vektlegge funksjonsmangfold og bidra til universell utforming gjennom kommunikasjonstiltak.

- 3.1. fremme universell utforming av kirkens bygg og utearealer gjennom veileder om universell utforming og mal for tilgjengelighetsmelding og i kirkebevaringsprogrammet.
- 3.2. bistå domkirkene slik at disse kan tilgjengelighetsertifiseres, og stimulere flere kirker til samme sertifisering.
- 3.3. utvikle universelt utformet materiell (til bruk i gudstjeneste, kirkelige handlinger og undervisning), blant annet gjennom «salmebok for alle» (KABB).
- 3.4. sørge for universell utforming av digitale fellesløsninger i organisasjonen.

- 4.1. utarbeide ressurser som bidrar til at gudstjenesten, kirkelige handlinger, undervisning og aktiviteter kan utformes slik at alle kan delta.
- 4.2. øke kjennskap til funksjonshemmingsteologi og utforme språk og praksis for liturgi, undervisning og forkynnelse i tråd med dette.
- 4.3. utvikle veileder som kan hjelpe menigheter og samarbeidsorganisasjoner i å gjøre leirer og arrangementer mer tilgjengelig.

- 5.1. gjennomføre en kartlegging av hvilke barrierer ansatte med funksjonsnedsettelse opplever i kirken.
- 5.2. Fremme HELT MED¹-arbeidsplasser.
- 5.3. sikre kompetanse og implementere krav om universell utforming og individuell tilrettelegging av arbeidsplasser.

- 6.1. oppdatere veilederen «Samhandling mellom helse- og omsorgstjenesten i kommunene og tros- og livssynssamfunn».

¹ heltmed.no

- 6.2. utvikle og samle ressurser som hjelper menigheter i samhandlingen med kommunen.
- 6.3. utvikle ressurser som bidrar til økt bevissthet og kunnskap om rettigheter blant mennesker og pårørende som mottar helse- og omsorgstjenester.

- 7.1. tydeliggjøre hvem som har ansvar for universell utforming og individuell tilrettelegging, og øke kompetansen på dette feltet.
- 7.2. innarbeide universell utforming i utlysninger, tilskudd, prosjekter og anbud.
- 7.3. innarbeide universell utforming og tilrettelegging i kirkens veiledere, planer og saksdokumenter.

I tillegg skal Kirkerådet

- A. gjennomføre en økonomisk analyse av Den norske kirkes brede tjeneste for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse bruker.
- B. sørge for at kompetansen om og ressursene til kirkens tjeneste for og med mennesker med nedsatt kognitiv funksjon sikres.

Saksorientering

Bakgrunn

Kirkemøtet 2023 behandlet saken *Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken* (KM 97/23).

Kirkemøtet har vedtatt:

«Den norske kirke skal være en kirke for alle. Alle mennesker er verdifulle i fellesskapet. Dette er forankret i den kristne likeverdstanden og menneskerettighetene. For å oppnå dette må det kontinuerlig og systematisk arbeides for likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet.»

Kirkemøtets vedtak forutsetter at det arbeides med tiltak på flere nivå i Den norske kirke. Denne saken foreslår en handlingsplan som beskriver hvordan Kirkerådet skal følge opp Kirkemøtets vedtak. Handlingsplanen foreslås å gjelde for perioden 2024-2027.

Interesseorganisasjoner, forsknings- og kompetansemiljøer samt enkeltpersoner har bidratt med innspill til KM-saken og handlingsplanen. Samisk kirkeråd har behandlet en egen sak om handlingsplanen. Også Rådet for personer med funksjonsnedsettelse har behandlet handlingsplanen på sitt første møte i november 2023. Innspillene er enten innarbeidet i handlingsplanen eller må ivaretas under oppfølgingen av handlingsplanen. Det forutsetter god tverrfaglig samhandling og videre involvering av Rådet for personer med funksjonsnedsettelse, interesseorganisasjoner og kompetansemiljøer.

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse påpeker betydningen av at kirkens videre arbeid med oppfølgingen av handlingsplanen må være forankret i *FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne* (CRPD). Hovedformålet med konvensjonen er å «fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet» (art. 1). CRPD presiserer at alle personer, uansett funksjonsnedsettelse, har rett til å delta i samfunnet på lik linje med andre (art. 30). I CRPD, art. 2 er universell utforming definert slik: «Med universell utforming menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det.»

Rådet viser videre til *Likestillings- og diskrimineringsloven*, der det er slått fast at likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. *Likestillings- og diskrimineringsloven*

§ 12 fastslår at brudd på plikten til universell utforming regnes som diskriminering. Den norske kirke er forpliktet til å følge *Likestillings- og diskrimineringsloven*.²

² Likestillings- og diskrimineringsloven § 17 slår fast at alle offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til universell utforming. Den norske kirke er en folkekirke, og omfattes av bestemmelsen. Plikten til universell utforming innebærer at fysiske forhold som bygninger, uteområder, og IKT-løsninger skal utformes på en slik måte at de kan brukes av så mange som mulig og i så stor utstrekning som mulig. En målsetning er at den universelle utformingen skal sikre størst mulig tilgjengelighet gjennom sin hovedløsning. Produkter, gjenstander og informasjon omfattes dersom de er en forutsetning for å kunne ta del i kirkens tilbud og tjenester. Det finnes noen unntak fra kravet til universell utforming, men siden kirken er finansiert ved offentlige midler er terskelen for å unntas kravet om universell tilrettelegging høyere.

De foreslåtte tiltakene i Kirkerådets handlingsplan er sortert under Kirkemøtets vedtakspunkter:

1. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal sikre og fremme deltakelse og representasjon av medlemmer med funksjonsnedsettelse.

En forutsetning for deltakelse og representasjon er likeverdig tilgang til informasjon, fysisk tilgang til ytringsarenaene og tilgang til valg. I tillegg er det behov for å utvikle tilgjengelige sakspapirer, å fremme bruken av klarspråk, å organisere rådsmøter med tilstrekkelige pauser osv. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 1.1. utarbeide rutiner for universell utforming og individuell tilrettelegging av rådsmøter.
- 1.2. implementere veileder for universell utforming av møter og arrangementer og andre tiltak som kan fremme representasjon av funksjonshemmede i hele trossamfunnet.
- 1.3. gjøre informasjon om og gjennomføring av kirkevalg tilgjengelig for alle.

2. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal styrke kompetanse, bevissthet og erfaringsdeling om barrierer, funksjonshemming og universell utforming samt dobbel sårbarhet for etniske minoriteter og andre interseksjonelle tilnærminger til temaet funksjonshemming.

Det er behov for økt kunnskap om og kartlegging av barrierer funksjonshemmede opplever i kirken. I tillegg er det behov for å øke kompetanse om funksjonshemming, CRPD, Ligestillings- og diskrimineringsloven og universell utforming i hele trossamfunnet. Samtidig er det viktig å påpeke at det finnes en god del kompetanse om og erfaringer med funksjonshemming, tilrettelegging og universell utforming, som i større grad kan brukes strategisk. Det gjelder blant annet det voksende engasjementet for kirkens HEL-arbeid (tilbud for mennesker med utviklingshemming). I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 2.1. kartlegge hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse opplever kirken.
- 2.2. innarbeide kompetansehevende tiltak om funksjonshemmedes rettigheter, universell utforming og individuell tilrettelegging i den helhetlige kompetansestrategien for trossamfunnet.
- 2.3. videreføre HEL-konferansen.
- 2.4. anerkjenne og vektlegge funksjonsmangfold og bidra til universell utforming gjennom kommunikasjonstiltak.

3. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal fjerne fysiske barrierer.

Ifølge CRPD skal produkter, omgivelser, programmer og tjenester utformes universelt. Fysisk tilgjengelighet er en viktig forutsetning for deltakelse. Det gjelder kirkens bygg og utearealer, men også kirkens interiør, utdelingsmateriell som brukes i undervisningen, salmeboken osv. samt digitale løsninger. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 3.1. fremme universell utforming av kirkens bygg og utearealer gjennom veileder om universell utforming og mal for tilgjengelighetsmelding og i kirkebevaringsprogrammet.
- 3.2. bistå domkirkene slik at disse kan tilgjengelighets-sertifiseres, og stimulere flere kirker til samme sertifisering.
- 3.3. utvikle universelt utformet materiell (til bruk i gudstjeneste, kirkelige handlinger og undervisning), blant annet gjennom «salmebok for alle» (KABB).
- 3.4. sørge for universell utforming av digitale fellesløsninger.

4. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal fjerne ikke-fysiske barrierer i kirkens tilbud for å sikre alle deltakelse og fellesskap.

Å fjerne ikke-fysiske barrierer kan for eksempel handle om tilgang til informasjon gjennom tegntolking, teksting, synstolking og alternative kommunikasjonsformer som alternativ supplerende kommunikasjon. Men ikke minst handler det om å utforske på hvilken måte for eksempel forkynnelsen og liturgien, organisering av aktiviteter og undervisning

utestenger noen og å jobbe med å fjerne disse barrierene. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 4.1. utarbeide ressurser som bidrar til at gudstjenesten, kirkelige handlinger, undervisning og aktiviteter kan utformes slik at alle kan delta.
- 4.2. øke kjennskap til funksjonshemmingsteologi og utforme språk og praksis for liturgi, undervisning og forkynnelse i tråd med dette.
- 4.3. utvikle veileder som kan hjelpe lokalkirker og samarbeidsorganisasjoner i å gjøre leirer og arrangementer mer tilgjengelig.

5. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal være en arbeidsplass som fremmer likestilling, inkludering og mangfold også når det gjelder funksjonshemmede.

En viktig del av å skape et inkluderende arbeidsliv er universell utforming og systemer for individuell tilrettelegging. Det handler om å sørge for at kirken kan ansette funksjonshemmede, men også å sørge for at ansatte som får en funksjonsnedsettelse fortsatt kan jobbe i kirken. Utgangspunkt for dette må være økt kunnskap om ansatte med funksjonsnedsettelse opplever i kirken. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 5.4. gjennomføre en kartlegging av hvilke barrierer ansatte med funksjonsnedsettelse opplever i kirken.
- 5.5. signere intensjonsavtale og fremme HELT MED³-arbeidsplasser.
- 5.6. sikre kompetanse og implementere krav om universell utforming og individuell tilrettelegging av arbeidsplasser.

6. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal sikre retten til tros- og livssynsutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester i tråd med menneskerettighetene og inkorporeringen av CRPD.

³ heltmed.no

Dette gjelder for eksempel mennesker med demens eller utviklingshemming og i økende grad mennesker som bor hjemme. Å sikre retten og muligheten til å delta i religiøse aktiviteter forutsetter derfor kunnskapsøkning og god samhandling mellom menigheten og helse- og omsorgstjenesten samt involvering av pårørende. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 6.1. oppdatere veilederen «Samhandling mellom helse- og omsorgstjenesten i kommunene og tros- og livssynssamfunn».
- 6.2. utvikle og samle ressurser som hjelper menigheter i samhandlingen med kommunen.
- 6.3. utvikle ressurser som bidrar til økt bevissthet og kunnskap om rettigheter blant mennesker og pårørende som mottar helse- og omsorgstjenester.

7. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal ivareta funksjonshemmedes rettigheter og universell utforming gjennom opplæring av folkevalgte, ansatte og frivillige medarbeidere samt i utvikling av systemer, rutiner og planer. Det må tydeliggjøres hvem som har ansvar for hva.

Å realisere likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet for alle krever strukturell forankring og gode planer for implementering. Funksjonshemmedes rettigheter må ivaretas gjennomgående i andre planer og prosesser i kirken. I treårsperioden vil Kirkerådet:

- 7.1. tydeliggjøre hvem som har ansvar for universell utforming og individuell tilrettelegging, og øke kompetansen på dette feltet.
- 7.2. innarbeide universell utforming i utlysninger, tilskudd, prosjekter og anbud.
- 7.3. innarbeide universell utforming og tilrettelegging i kirkens veiledere, planer og saksdokumenter.

I tillegg til vedtakspunktene 1 – 7 har Kirkemøtet vedtatt to punkter som også vil følges opp i treårsperioden:

A. en økonomisk analyse av Den norske kirkes brede tjeneste for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse bruker.

B. at kompetansen om og ressursene til kirkens tjeneste for og med mennesker med nedsatt kognitiv funksjon sikres.

Det første punktet vil være et tiltak, det andre punktet vil være gjennomgående for en rekke tiltak i handlingsplanen.

Øvrig arbeid med implementering av Kirkemøtets vedtak i hele Den norske kirke

I forbindelse med handlingsplanen blir det, som også nevnt knyttet til sluttrapportene om handlingsplaner for kristne migranter og for frivillighet, tydelig at Den norske kirke har utfordringer med implementering etter Kirkemøtets strategivedtak knyttet til ulike felt. Dette gjelder ikke den overordnede strategien for 2022-2029, som har blitt tatt bredt i bruk, men strategier for ulike deler av kirkens arbeid.

Kirkerådet sluttrapporterer nå på to treårige handlingsplaner, og Kirkerådet har fem andre treårige handlingsplaner under arbeid. Knyttet til universell utforming er det foreslått et omfattende arbeid ved Kirkerådet i denne handlingsplanen. Spørsmålet er i hvilken grad arbeidet på nasjonalt nivå følges opp med implementering fra bispedømmerådene og fører til konkrete endringer i lokalkirken.

Det er i dag ingen fast og gjennomgående systematikk i at bispedømmeråd følger opp Kirkemøtets vedtatte mål og strategier, til tross for at kirkeordningens § 26 slår fast at «Bispedømmerådet utfører de gjøremål som det til enhver tid er pålagt av Kirkemøtet eller Kirkerådet». Den manglende systematikken er en tydelig svakhet i oppfølgingen av Kirkemøtevedtak. Bispedømmenivået er svært viktig for realiseringen av strategier som Kirkemøtet vedtar.

Ved oppstart av denne handlingsplanen er det derfor viktig å jobbe målrettet sammen med bispedømmerådene for å sikre en god gjennomføring i hele kirken. Hvis Den norske kirke som helhet skal klare et løft knyttet til arbeidet med universell utforming, må det arbeides på alle nivå. I det videre arbeidet med bispedømmerådets rolle som strategisk lederorgan i kirken, er det avgjørende at det jobbes systematisk med oppfølging av Kirkemøtevedtak i bispedømmene.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Handlingsplanen inneholder Kirkerådets tiltak. De tiltakene i handlingsplanen som har økonomiske konsekvenser, vil det måtte avsettes midler til i Kirkerådets budsjett i de tre årene som handlingsplanen gjelder for. Kirkerådet økte i 2023 stillingsressursen knyttet til universell utforming til 100 %, og mye av denne stillingsressursen vil gå til oppfølging av handlingsplanen. Handlingsplanen krever administrativt arbeid også i andre avdelinger i Kirkerådet.